

УДК 339.52

Клименко А. Б.

ОЦІНКА НАСЛІДКІВ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ (СОТ)

Статтю присвячено вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ), а саме - наслідкам цього процесу для національної економіки. Автор висвітлює та дає оцінку потенційним перевагам та втратам від вступу України до цієї міжнародної організації.

Тема цієї статті зумовлена тим фактом, що дотепер немає чіткого розуміння наслідків членства у СОТ для національної економіки. Власне, за винятком суто технічних проблем, ця проблема є основною причиною зволікання зі вступом до СОТ деяких великих країн - членів Співдружності Незалежних Держав (СНД), зокрема України. Саме тому дуже важливо сформулювати реалістичні очікування щодо наслідків

членства України в СОТ, що й було обрано основним завданням цієї статті. Важливо те, що сьогодні відповідь на питання, чи потрібно вступати Україні до СОТ, є очевидною для всіх. Вступ України до СОТ є одним з головних пріоритетів економічної політики нашої держави та визначений одним із найважливіших завдань уряду України. Україна заявила про наміри завершити двосторонні переговори в рамках вступу до СОТ та

набути членство у СОТ протягом 2005 р. Це буде вдалим завершенням процесу приєднання України до системи ГАТТ/СОТ, що розпочався 30 листопада 1993 р., коли до Секретаріату ГАТТ було подано офіційну заяву уряду України про намір приєднатися до ГАТТ. 25 березня 2005 р. в Женеві відбулося 14-те офіційне засідання Робочої групи з розгляду заяви України про вступ до СОТ та черговий раунд двосторонніх переговорів. На момент написання цієї статті відомо про домовленість проведення наступного 15-го чергового засідання Робочої групи 29 вересня 2005 р.

Світова організація торгівлі як провідна міжнародна організація у сфері зовнішньої торгівлі об'єднує 148 країн світу, частка яких становить більше 95 % світової торгівлі [7; 8]. Зволікати з часом вступу до СОТ на даному етапі розвитку нашої держави не варто, оскільки згодом переговорний процес Україна - СОТ може відбуватися на зовсім інших, значно жорсткіших умовах. На сьогодні питання полягає в одному: вступ України до СОТ має відбутися на найбільш сприятливій для нашої держави основі.

Слід підкреслити, що одним із головних завдань СОТ є сприяння безперешкодному розвитку торговельних потоків і покращення доступу до світових ринків шляхом зниження тарифів та нетарифних обмежень, а також шляхом надання допомоги у розв'язанні торговельних конфліктів. Потрібно чітко усвідомлювати, що СОТ надає країнам нові можливості розвивати їх зовнішню торгівлю та посилювати економічне зростання. Але використання цих можливостей залишається завданням самих країн.

Членство у СОТ, як і будь-які зміни торговельної політики, принесе для національної економіки переваги та певні втрати. Проте слід уважно зіставити і порівняти очікувані наслідки вступу, детально вивчивши змістовність цих очікувань, щоб дати процесу вступу України до СОТ сукупну загальну оцінку з урахуванням всіх факторів. У проведенні цього дослідження автор використовував офіційні документи та публікації Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, доповіді, представлені на міжнародній конференції «Вступ України до СОТ: новий виклик економічній реформі» (Київ, 2002 р.) та видані в однойменній книзі за редакцією Ігоря Бураковського, Ларса Хандріха та Лутца Хоффманна матеріали офіційного веб-сайту Світової організації торгівлі та Українського Центру Міжнародної Інтеграції, а також інші періодичні публікації та матеріали щодо вступу України до СОТ. Результати проведеного дослідження надалі подано у вигляді формулювань, пояснень (або

спростувань) очікуваних втрат та переваг від набуття Україною членства в авторитетній Світової організації торгівлі.

Отже, очікуваними *втратами* від вступу України до СОТ можна назвати:

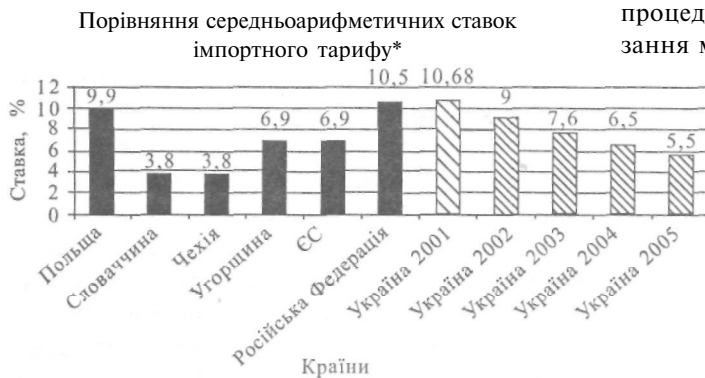
1. Зменшення виробництва в короткостроковому періоді через зростання міжнародної конкуренції.

Внаслідок лібералізації торгівлі при вступі до СОТ вітчизняним виробництвам, які не здатні конкурувати у новому середовищі, доведеться пристосовуватися до нових умов (перепідготовка трудових ресурсів, соціальна допомога безробітним тощо). У надзвичайних випадках деяким з них, можливо, доведеться закрити певні виробництва або зовсім залишити ринок. Імпорт може витіснити вітчизняні товари. Проблема пристосування виробників до існування в умовах вільної торгівлі вирішується в СОТ декількома шляхами. По-перше, лібералізація в рамках СОТ проводиться шляхом переговорів, і коли країни відчувають, що певні зміни наявних інструментів захисту не є прийнятними, вони можуть продовжувати чинити опір вимогам відкриття відповідних секторів своїх ринків. Крім того, лібералізація ринків згідно з досягнутими домовленостями здійснюється поступово, що дає необхідний час на адаптацію. По-друге, угоди дозволяють країнам вживати обмежувальні заходи проти імпорту, котрий завдає особливо великої шкоди вітчизняній економіці, але робити це згідно з чітко визначеними правилами. Отже, правила СОТ дають змогу застосовувати цілий ряд протекціоністських заходів, які встановлюються урядами, а після вступу — шляхом дво- та багатосторонніх переговорів з торговими партнерами. Такий захист підлягає обмеженням щодо інструментів та рівня, проте у таких галузях, як сільське господарство, СОТ передбачає захист досить високого рівня, який сьогодні не характерний для торгівлі товарами (на переговорах зі вступу до СОТ Україна відстоює рівень внутрішньої державної підтримки сільського господарства у сумі 1,38 млрд доларів США на рік) [1]. У всіх країнах світу сільське господарство є захищеною галуззю. Правила СОТ не передбачають скасування субсидування сільського господарства, а лише вимагають уведення максимальної «стелі» для державних субсидій. І що дуже важливо, негативні наслідки вступу до СОТ не є такими, що спричиняються дією зовнішніх факторів, а є результатом неефективної конкурентостимулюючої державної політики. Більше того, проблему конкурентоспроможності українських виробників слід вирішувати

незалежно від того, буде Україна членом СОТ чи ні.

2. Скорочення фіскальних надходжень внаслідок зниження імпорتنих тарифів.

Такі втрати зумовлені тим, що перехід вимагає відмови від багатьох інструментів економічної політики, таких як кількісні обмеження (навіть до їх повної заборони) адміністративних чи технічних бар'єрів у торгівлі і пов'язаних із торгівлею субсидій. Правила СОТ виключають певні надто викривлені форми внутрішньої підтримки, захист від імпорту чи експортні субсидії, що виходять за межі певного ліміту. У Світовій організації торгівлі перевага надається такому інструменту захисту, як тариф. Причому тариф має застосовуватися до всіх членів СОТ у режимі «нації найбільшого сприяння» (що означає однакове ставлення до всіх членів СОТ). Варто звернути увагу на те, що згідно з ГАТТ та Статтею XI СОТ, квоти в країнах, які вступають до СОТ, як правило, замінюються тарифами, і така заміна розширює податкову базу та дає змогу державі підвищити здатність отримувати доходи. Нижче на графіку наведено порівняння діючого середньоарифметичного імпортного тарифу України зі зв'язаними тарифами окремих країн - членів СОТ та РФ. Необхідно зазначити, що ставка тарифу, на якому Україна зв'язує свої зобов'язання, - 5,66 %.

Джерело: Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України.

Скорочення надходжень до бюджету внаслідок зниження імпорتنих тарифних ставок не відбудеться навіть у короткостроковому періоді через те, що зі вступом до СОТ буде ліквідовано більшість пільг для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які існують сьогодні (за даними Міністерства фінансів, за винятком енергоресурсів, а також з урахуванням пільг при імпорті товарів в Україну і договорів України про вільну торгівлю, сьогодні ввізним митом обкладається лише 25 % імпорту в Україну) [6]. Отже, зниження тарифів не має створювати великих

бюджетних проблем для України, тому що протягом останнього десятиліття вони не були основним джерелом наповнення державного бюджету. Крім того, разом зі вступом України до СОТ відбудеться значне збільшення обсягів імпорту. А в середньостроковій перспективі загальне стимулювання економіки, якому сприятиме членство у СОТ, буде справляти масштабний ефект на доходи бюджету. Зменшення рівня ввізних мит практично на всі види продукції, яка імпортується в Україну, позитивним чином вплине на конкурентоспроможність підприємств, що використовують імпортні комплектуючі, і взагалі дасть змогу збільшити асортимент продукції на ринку України, від чого найбільше виграють споживачі. Водночас варто пам'ятати, що чистий економічний добробут збільшується на світовому рівні, коли всі країни спільно зменшують тарифи, квоти чи експортні субсидії.

3. Обмеження незалежності при проведенні торговельної політики.

Членство в СОТ накладає не тільки деякі обмеження на використання певних інструментів економічної політики, а й вимагає створення таких процедур та інституцій, які б забезпечували дотримання правил та норм СОТ зобов'язанням, що впливає з членства у СОТ та часто на практиці стає основним тягарем для країни-члена, є повідомлення про законодавство, політику та процедури, що стосуються торгівлі. Це зобов'язання має на меті забезпечення додаткової прозорості системи державного управління. Кожна країна має направляти до СОТ всі законодавчі та регулятивні акти, а також усю інформацію, що стосується змін торговельної політики - впровадження нових норм та правил і зміни чинних тощо. Ця інформація автоматично передається всім членам СОТ, саме тому всі вони постійно поінформовані про стан та зміни торговельної політики в кожній країні.

Перевагами від набуття членства у СОТ є:

1. Отримання прийнятних та недискримінаційних умов для доступу української продукції на іноземні ринки.

Якщо Україна залишатиметься за межами СОТ, її торговельні партнери матимуть можливість застосовувати до неї дискримінаційні тарифи як проти країни, яка не входить до СОТ. Так, наприклад, ЄС може в односторонньому порядку змінювати свої тарифні зобов'язання щодо імпорту з України [5]. Саме завдяки членству в СОТ можна послабити такого типу протекціонізм. Членство у СОТ передбачає впровадження

режиму «нації найбільшого сприяння» (ННС), що покращить доступ українських виробників до експортних ринків усіх країн - членів СОТ. Лібералізаційні процеси, пов'язані зі вступом України до СОТ, можуть спричинити глибшу інтеграцію народного господарства України в міжнародний поділ праці, розвиток спеціалізації виробництва згідно з принципом відносної переваги і кращий розподіл праці та капіталу. Важливим фактором є усунення кількісних обмежень у торгівлі. Наприклад, лише завдяки усуненню кількісних обмежень можна збільшити обсяги експорту продукції української металургії до країн ЄС на суму приблизно в 70-90 млн доларів США, а надалі збільшити обсяги експорту продукції чорної металургії до країн ЄС ще принаймні на 150-180 млн доларів США, тобто збільшити загальний обсяг експорту продукції чорної металургії до ЄС практично в 1,4 разу [6]. При цьому на першому етапі після вступу до СОТ Україна зможе користуватися значними ціновими перевагами, що отримають українські виробники на зовнішніх ринках. Тобто якщо Україна після вступу до СОТ матиме перехідний період для доступу імпорту на свої ринки, разом з тим ми отримуємо можливість доступу української продукції на ринки країн - членів СОТ за зниженими тарифами одразу ж після приєднання до цієї організації. Це, безумовно, має викликати нарощування експортного потенціалу країни.

2. Можливість використання міжнародних правил розв'язання торговельних суперечок та захисту національних виробників.

Після вступу до СОТ українські виробники отримають можливість захисту своїх інтересів відповідно до процедури розгляду торговельних суперечок СОТ. Таким чином, Україна буде захищена від свавілля її торговельних партнерів, що має велике значення, наприклад у світлі рішення ЄС про введення імпорتنних квот на українське зерно. Механізм урегулювання суперечок СОТ надає унікально справедливу, доступну та ефективну можливість захищати свої інтереси кожній країні - члену СОТ незалежно від її розміру та рівня доходу. Таким чином, членство у СОТ гарантуватиме Україні статус країни з ринковою економікою в антидемпінгових розслідуваннях. З 1992 р. проти української продукції було розпочато більше 100 антидемпінгових, спеціальних та антисубсидійних розслідувань, що у вартісному вимірі становить майже 6 млрд доларів США (при цьому лівова частка цієї продукції припадає на гірничо-металургійний комплекс України).

3. Посилення стимулів внутрішніх економічних реформ.

Вступ до СОТ та імплементацію вимог і норм цієї організації потрібно розглядати як складову частину економічної реформи в загальнонаціональних масштабах. Не в останню чергу складність вступу України до СОТ викликана тим, що процес приєднання пов'язаний із процесом реформ. І, на думку багатьох економістів, однією з найбільших вигід, яку країни отримують від вступу до СОТ у короткостроковому періоді, насправді є саме реформа, яка здійснюється в процесі приєднання. Врешті-решт, членство в СОТ може розглядатися як міжнародне визнання того факту, що національне регулятивне середовище та політика базуються на міжнародно визнаних нормах та правилах. Отже, швидкість процесу приєднання до СОТ визначається темпами реформи.

4. Зростання обсягів прямих іноземних інвестицій.

Прозора та продумана торговельна політика вступу до СОТ може бути стимулом для залучення прямих іноземних інвестицій у вітчизняні галузі промисловості, оскільки в такому випадку інвестори зможуть довіряти стабільності торговельного режиму і не боятися раптових змін [2]. Для України членство в СОТ може розглядатися як міжнародне визнання того факту, що її національне регулятивне середовище та політика базуються на міжнародно визнаних нормах і правилах. Світовий досвід показує, що не лише країни - члени СОТ отримують більший приплив прямих іноземних, але й сам вступ до СОТ зазвичай супроводжується зростанням прямих іноземних інвестицій. Яскравим прикладом є вступ до СОТ після 1995 р. країн Центральної та Східної Європи, який відіграв позитивну роль у розвитку економіки цих країн. Так, прямі іноземні інвестиції в Болгарію зросли наступного після вступу до СОТ року майже в 4 рази, у Словенію - майже в 2 рази [6]. За розрахунками експертів, у рік вступу країни до СОТ іноземні інвестиції збільшуються в середньому на 1,2 % ВВП. Зараз найбільш привабливими для інвесторів є такі сектори, як оптова торгівля, торгове посередництво, харчова промисловість. Після вступу України до СОТ передбачається збільшення іноземних інвестицій у майже всіх секторах економіки: машинобудуванні, фінансовій діяльності, транспорті і зв'язку, металургії, хімічній та нафтохімічній промисловості, операціях з нерухомістю. Приплив іноземних інвестицій означає прихід у ці сектори сучасних технологій. Сьогодні, коли географічна структура інвестицій значною мірою представлена оф-

шорами (Кіпр, Віргінські острови), вони не приносять нам жодних нових технологій. Поки ж іноземні компанії розглядають Україну в своїх стратегіях лише як можливий ринок збуту для свого експорту та з великою пересторогою думають про можливі інвестиції у виробництво. Основні інвестиції приходять в оптову торгівлю, а вітчизняне виробництво залишається застарілим. Це не створює надійної бази для підвищення добробуту населення, а в довгостроковій перспективі завдасть попиту серйозного удару.

Деякі економісти дотримуються більш поміркованої точки зору, яка полягає в тому, що саме обмеженість пропозиції товарів з боку країн-експортерів гальмує розвиток експорту більшою мірою, ніж бар'єри з боку попиту. Таким чином, переваги від членства в СОТ у вигляді покращення доступу до світових ринків для традиційного експорту є обмеженими в результаті дії таких факторів, як залежність від невеликого переліку експортних (сировинних) товарів, чутливість економіки до шоків, недостатність ринково орієнтованих реформ. У такому разі головними перевагами членства в СОТ можуть стати ринково орієнтована економічна політика та позитивні сигнали іноземним інвесторам [4]. Отже, в довгостроковому періоді близько 70 % усіх можливих позитивних наслідків членства в СОТ можна віднести до зростання іноземних інвестицій. Іншими важливими факторами є покращення ефективності розподілу ресурсів та розв'язання торговельних суперечок [3].

У результаті проведеного дослідження можна

стверджувати, що переваги від вступу України до Світової організації торгівлі значною мірою перевищують можливі негативні очікування, які здебільшого є результатом невдалої внутрішньої економічної політики, а не результатом дії зовнішніх факторів. Це ще раз дає змогу пересвідчитися в тому, що головна вимога щодо участі в СОТ - проведення економічної реформи всередині країни - може одночасно бути однією з найбільших переваг від вступу до Світової організації торгівлі.

Зважаючи на прозорі наміри нового керівництва української держави щодо євроінтеграції, можна сподіватися на якомога швидший вступ України до СОТ на найпривабливіших для неї умовах. Вступ України до СОТ розглядається як крок у рамках інтеграції України до Євросоюзу. Економічні умови, які висуває ЄС до своїх майбутніх членів, фактично збігаються з вимогами СОТ. Тому вступ до СОТ - одна з умов, за яких Україна може набути статусу асоційованого члена Євросоюзу, а також є обов'язковою умовою входження України до зони вільної торгівлі з ЄС. Безумовно, вступ України до СОТ стане потужним двигуном темпів економічних реформ у країні та допоможе закласти базу для досягнення нашого головного завдання - збільшення темпів економічного зростання. Цей напрям досліджень є перспективним, оскільки вступ України до СОТ - це один із перших етапів на шляху країни до євроінтеграції, що ставить перед Україною і національною економікою багато нових важливих завдань.

Вступ України до СОТ: новий виклик економічній реформі / За ред. І. Бураковського, Л. Хандріха, Л. Хофманна.- К., 2003.

Drabek Z, Laird S. The New Liberalism: Trade Policy Developments in Emerging Markets.- WTO, Geneva, 1997.

Jensen J., Rutherford T., Tarr D. Economy-Wide and Sector Effects of Russia's Accession to the WTO II Paper prepared for the New Economic School Tenth Anniversary Conference, Moscow, Russia, December 19-21, 2002.

Langhammer R., Lucke M. WTO Negotiations and Accession Issues for Vulnerable Economies II Kiel Institute of World Economics, Working Paper № 990,- 2000.

5. Inside US Trade, November 8, 2002.

6. АНТ Consulting Group, Strategic Objectives for Ukraine.- Kiev, 2003.

7. Сайт Світової організації торгівлі [www.wto.org].

8. Сайт Українського Центру Міжнародної Інтеграції [www.wto.inform.org.ua].

9. Сайт Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України [<http://me.kmu.gov.ua>].

10. Сайт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій [www.ier.kiev.ua].

А. Кlymenko

CONSEQUENCES EVALUATION OF UKRAINE ACCESSION TO THE WORLD TRADE ORGANIZATION (WTO)

The article is about accession of Ukraine to World Trade Organization (WTO), in particular the consequences of this process for the national economy. The author illustrates and evaluates the potential advantages and losses of Ukraine accession to this international organization.